

גדול יום הגשמים

תהלים ס"ה:י"א

תְּלַמִּיָּה רִוַּח נַחַת גְּדוּדָה בְּרַב־יָבִים תִּמְגַּגְנָה צְמַחָה תִּבְרָךְ:

רש"י תענית ו, א

תלמיה רוח - כשאתה מרוה תלמי חרישה של ארץ ישראל.
נחת הוא לגדודיה - בני אדם, היינו פשט המקרא, ולקמיה דריש שאפילו גייסות פוסקות בו.

משלי כה, יד

נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שְׁקָר:

רש"י משלי כה, יד

נשיאים ורוח וגו' - כאשר יהיה תוחלת שוא כשהשמים מתקשרים בעבים והרוח מנשבת ואדם מצפה שיבא גשם ולא בא והם מצטערים וכלות עיניהם כך איש מתפאר לומר כך וכך צדקה אתן ליד גבאי והוא משקר וכלות עיני עניים למתנתו ואינ' באה:

עשר בשביל שתתעשר

שבת קיט, א

יוסף מוקיר שבי, הוה ההוא נכרי בשבבותיה, דהוה נפיש נכסיה טובא. אמרי ליה כלדאי: כולהו נכסי - יוסף מוקר שבי אכיל להו. אזל זבנינהו לכולהו ניכסי, זבן בהו מרגניתא, אותבה בסייניה. בהדי דקא עבר מברא - אפרחיה זיקא, שדייה במיא, בלעיה כורא. אסקוה אייתוה אפניא דמעלי שבתא. אמרי: מאן זבין כי השתא? אמרי להו: זילו אמטוהו לגבי יוסף מוקר שבי, דרגיל דזבין. אמטוהו ניהליה, זבניה. קרעיה, אשכח ביה מרגניתא, זבניה בתליסר עיליתא דדינרי דדהבא. פגע ביה ההוא סבא, אמר: מאן דיזיף שבתא - פרעיה שבתא.

בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי:

עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין? אמר לו: בשביל שמעשרין, שנאמר עשר תעשר - עשר בשביל שתתעשר.

שבבבל במה הן זוכין? - אמר לו: בשביל שמכבדין את התורה.

ושבשאר ארצות במה הן זוכין? אמר לו: בשביל שמכבדין את השבת.

דאמר רבי חייא בר אבא: פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא, והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם, ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים, וכשמניחים אותו אומרים. לה' הארץ ומלואה וגו', וכשמסלקין אותו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. אמרתי לו: בני, במה זכית לכך? אמר לי: קצב הייתי, ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי: זו תהא לשבת. אמרתי לו: [אשריך שזכית], וברוך המקום שזיכך לכך.

בית הבחירה למאירי תענית ט, א

כתוב בתורה לא תנסו את י"י אלהיכם ועקר עיניו בה על נביא שכבר נתפרסמה נבואתו על פי האותות הידועים על זה כמו שיתבאר במקומו או שהעיד עליו נביא והיה מהלך בדרכים הישרים שאדם חייב להאמין בנבואתו

ושלא להרהר עליו ושלא לנסותו יותר מן הראוי ועם כל זה נכללו בלאו זה ענינים אחרים והוא להזהר שלא לעשות המצוה על מנת לקבל פרס עליה עד שינסה את השם בכך כלומר לראות אם יעשה מצוה זו אם יגמל עליה אם לאו ואף על פי שהתורה מיעדת שכר עליהם באמרו אם בחקתי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם וכו' ביאור הדברים שאם יעשו המצוות סוף השכר לבא ולא שהתירה לעשותם על מנת כך אלא שהבטיחם על כך והוא אמרם עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר כלומר שסוף השכר לבא כאלו אמר עשר ותתעשר ולא שיעשר על מנת שיתעשר ואף על פי שאמר הביאו את המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת וכו' ביאורו כן שהדבר ברור על השכר לבא א"כ יתגלגלו לו חובות מצד אחר ומ"מ כל לעשות על מנת כך אסור וכן מה שאמרו נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו וכו' ביאורו גם כן ותהא הבטחתכם שסוף ברכה לבא וכן סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני ר"ל והבטחתי שיחיו בני לא שיהרהר על מדותיו יתברך יקרה לו מה שיקרה ומה שאמר כאן עשר בשביל שתתעשר והקשה התלמוד ומי בעיי לנסויי קודשא בריך הוא והוא השיב חוץ מזו מדכתיב ובחנוני נא בזאת וכו' לא שאף בזה יהא מותר לנסות ולעשות על מנת כך אלא שאע"פ שבשאר יעודים לבו של אדם בטוח בשכרם מ"מ אינו סמוך בהם מכל וכל אבל בזו יהא בטוח לגמרי שכל מדותיו של הב"ה מדה כנגד מדה:

ספר החינוך פרשת ואתחנן מצוה תכד ד"ה וכמו כן

וכמו כן בכלל האזהרה שלא לעשות מצוות ה' ברוך הוא על דרך הנסיון, כלומר שיעשה אדם מצוה לנסות אם יגמלהו ה' כצדקו, לא לאהבת האל ויראתו אותו. ואל יקשה עליך מה שאמרו זכרונם לברכה בפרק קמא דמסכת תענית [ט' ע"א], עשר תעשר [דברים י"ד, כ"ב], עשר בשביל שתתעשר, שכבר תירצוה שם ואמרו שבכל המצוות נאמר לא תנסו, חוץ מזו דמעשר, שנאמר [מלאכי ג', י'], הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ובחנוני נא בזאת וגו'. והטעם בזו כענין שכתוב [משלי י"ט, י"ז], מלוה ה' חונן דל, כלומר, שהודיענו האל ברוך הוא כי בפרנסנו משרתי ביתו במעשר נמצא התועלת והברכה בממונו על כל פנים, ולא יעכב זה שום דבר חטא ועון. וטעם איסור הנסיון במצוות, מפני ששכר מצוות אינו בעולם הזה, וכמו שדרשו זכרונם לברכה בריש מסכת עבודה זרה [ג' ע"א], היום לעשותם [דברים ז', י"א], ולמחר, כלומר לעולם הבא, ליטול שכרם, וזה שאמרו זכרונם לברכה [בבא בתרא י' ע"ב], האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, תירצוה חכמים המפרשים כשגומר הנותן בלבו לתת אותה בין שיחיה או לא יחיה שאין זה מנסה את ה'.

שו"ע יורה דעה רמז, ד

הצדקה דוחה את הגזירות הקשות, וברעב תציל ממות, כמו שאירע לצרפית. הגה: והיא מעשרת, ואסור לנסות הקדוש ברוך הוא כי אם בדבר זה, שנאמר: ובחנוני נא בזאת וגו' (מלאכי ג', י'). (טור מגמרא פ"ק דתענית). וי"א דוקא בנתינת מעשר מותר לנסות הקדוש ברוך הוא, אבל לא בשאר צדקה (ב"י דרך משמע מש"ס שם).

פתחי תשובה יורה דעה סימן רמז ס"ק א - ב

(א) בדבר זה עיין בספר משנת חכמים הל' יסוה"ת דף י"ז ע"א שכתב דהא דשרי לנסות במעות מעשר היינו אם עושה ע"מ להתעשר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות ע"ש. ועיין בזה בספר פרשת דרכים בדרך האתרים דרוש ג':
(ב) בנתינת מעשר עיין (בשאלת יעב"ץ ח"א סימן ג') שהשיג על הרמ"א דמדבריו משמע דבמעשר כספים דנהוג עלמא האידנא קאי ובאמת ז"א שלא נאמר זה על מעשר כספים דלא שרי לנסויי ביה דאינו אלא צדקה ע"ש וכ"כ הגאון בעל של"ה והוא בדפוס א"ד דף רמ"ב דדוקא במעשר תבואה הוא דשרי לנסות אבל לא במעשר כספים ע"ש וכן הסכים בספר משנת חכמים הלכות יסודי התורה דף י"ז ע"א ע"ש:

שו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן ג

והנה במ"ש אמ"ר ז"ל דמעשר כספים אינו מדאורייתא כמו מעשר הארץ. שאינו אלא מתורת צדקה. בלי ספק שהן הן הדברים כמסיני מסורים וכדעת הב"ח וגם בזה יש לי להביא סעד גדול לדבריהם ז"ל עם שאינו

מהצורך. והוא מדאיתא בפ' כל כתבי עשירים שבא"י במה הן זוכים בשביל שמעשרים שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר. ובשאר ארצות בשביל שמכבדין השבת. מוכח בהדיא דבשאר ארצות ליכא לאשכוחי שום מעשר דבר תורה לפי שמעשר קרקעות אינו נוהג בח"ל (אם לא במקומות הסמוכים לא"י ומדרבנן הוא) ואי איתא האיכא מעשר כספים, דנוהג בכל מקום שהרי אינו חובת קרקע אלא ודאי מעשר כספים אינו לגמרי מן התורה אלא בכלל צדקה הוא וזה שיעורה א' מעשרה בבינוני מדברי סופרים...
ומכלל דברינו אלה נלמד שאין לזה דין מעשר שהנזהר בו ודאי מתעשר. (אף על גב שבודאי הודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. ועושר בכלל כמבואר הרבה בקבלה. **מכל מקום אין לו סגולה הפרטית הנזכרת במעשר הארץ.** כמש"ה הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ובחנוני נא בזאת וגו') שא"כ שמא עשירים שבשאר ארצות כמו כן זוכים בשביל מעשר כספים (שאין לומר שהיה ידוע לו שעשירי א"י מפרישין מעשרות ולא בשאר ארצות. שזה בודאי דבר בטל וק"ל) **ומכאן שאינו מוכרח כלל מ"ש בהגהת הש"ע /יו"ד/ ריש סי' רמ"ט /סוף סי' רמ"ז/ דמותר לנסות להקב"ה במעשר דמשמע במעשר כספים דנהוג עלמא האידנא קאי. ולפי מה שהוכחנו אינו שלא נאמר זה על מעשר כספים ולא שרי לנסויי ביה, דאינו אלא צדקה, ושיעורו מדברי חכמים הוא, או הל"מ כשאר שיעור תורה.**

חפץ חיים - אהבת חסד חלק ב - הערות פרק יח הערה (***) וכן משמע

והנה בפ"ת שם ביו"ד הביא בשם איזו פוסקים שחולקין על השו"ע וסוברין דאף דאמת היא דצדקה וכו"ש מעשר מעשרת את האדם [וכדאיתא במדרש משלי פי"א על הפסוק יש מפזר ונוסף עוד א"ר אבהו אם ראית אדם מפזר מעותיו לצדקה הוי יודע שהוא מוסיף שנאמר יש מפזר ונוסף עוד] עכ"פ לנסות את הש"י בזה אסור ומה שהתירו לנסות היינו דוקא במעשר תבואה אבל לא במעשר כספים דהוא רק בכלל צדקה **ונ"ל ראייה שהדין עם השו"ע דאם תאמר דוקא במעשר תבואה שמקיים בזה מ"ע מן התורה היינו מ"ע דמעשר א"כ היכי קאמר שם ר' יוחנן לינוקיה דר"ל זיל נסי והלא במעשר כספים אסור לנסות** וא"ל דכונת ר"י הוא על מעשר תבואה ואזיל לשיטתו ביבמות דף פ"ב דס"ל דבארץ מעשר תבואה הוא עתה מן התורה הלא הביא לזה ראייה מקרא דהביאו את המעשר וגו' ובחנוני נא בזאת הנאמר במלאכי בימי תחלת בית שני וידוע דמלאכי זה עזרא והלא לרבנן דר' יוסי שם ביבמות תרומות ומעשרות אף בימי עזרא הוא מדרבנן משום שלא עלו אז כל ישראל וכמבואר ביו"ד בסימן של"א ואיך מותר במצוה זו לנסות את הש"י אחרי שאין מחייב בה עתה מן התורה לדידהו ודוחק לחלק לענין לאו דאורייתא בין דבר שחיובו מדרבנן במעשר עכ"פ ובין מעשר כספים **אלא ודאי דטעם שהתיר הכתוב לנסות אינו מחמת שמקיים מצות מעשר תבואה רק מחמת שמחזיק בזה ידי הכהנים והלויים ויש טרף בבית ד' ועי"ז יהיה ביכולתם להתחזק בתורת ה' ולכן אמר ויהי טרף בביתו ובחנוני נא בזאת אמר ד' אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה וגו' שבזכות שניתנין טרף בזכות זה באה הברכה וכענין שאמר הגמרא בחולין אין נותנין מתנה לכהן ע"ה שנאמר לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה' ע"ש בגמרא וא"כ ה"נ לענין מעשר כספים בזמנינו שעיקרו ניתקן לכתחלה להחזיק ידי עמלי תורה וכדאיתא במדרש תנחומא פרשה ראה עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר עשר כדי שלא תתחסר רמז למפרישי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה גם בזה מותר לנסות הש"י. ונמצינו למדין מן המדרש הנ"ל שעיקרו ניתקן לכתחלה להחזיק ידי עמלי תורה ועיין מה שכתבתי בפנים בסוף הפרק:**

מעשר כספים

תוספות תענית ט, א

הכי איתא בסיפרי עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין ת"ל את כל דהוה מצי למימר את תבואתך מאי כל לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו

תורה תמימה הערות דברים פרק יד הערה מ

לפנינו בספרי לא נמצאה דרשה זו, רק התוס' בתענית ט' א' העתיקו כזה מספרי, וכבר הראנו לדעת כ"פ בחבורנו, כי הרבה דרשות ומאמרים היו לפני הראשונים בספרא וספרי ומכילתא שלפנינו הם חסרים, וטעם הדרשה מן כל נראה משום דגם תבואת כספים וסחורה הם בכלל הלשון תבואת זרעך שהאדם עוסק בטפולם ותבואתם, וכמו דכלול בזה מעשר בהמה כמש"כ לעיל אות ל"ז. ויש להעיר במה שחקרו הב"ח והט"ז ביו"ד סי' של"א אם יש איזה מקור למצות מעשר כספים ולא הביאו כלל דרשה זו שהביאו התוס', ואף על פי דבדאי אסמכתא היא, משום דעיקר הכתוב איירי בתבואת השדה, בכ"ז כדאי לעשותה סניף ואסמכתא למצוה דרבנן, כרגיל בכ"מ, וצ"ע.

מדרש תנחומא (ורשא) פרשת ראה סימן יח

(יח) [יד, כב] עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר, עשר כדי שלא תתחסר, **רמז למפרי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה**, את כל תבואת זרעך אם זכיתם סוף שהם יוצאין לזרוע השדה ואם לאו סוף שהיוצא השדה מתגרה בכם זה עשו דכתיב בו וילך עשו השדה לצוד ציד (בראשית כז)...

ירושלמי פאה א':א"י"ב

וגמילות חסדים. הָדָא דְתִימְרָא בְּגוּפוּ. אֲבָל בְּמִמוֹנָא יֵשׁ לֹא שִׁיעוּר. וְאֲתִיָּא כִּי דָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן חֲנִינְיָא נִמְנָו בְּאוּשָׁא שְׁיָהָא אָדָם מְפָרִישׁ חוֹמֶשׁ מִנְכֶסֶיף לְמַצוֹת. עַד הֵיכָן רַבִּי גַמְלִיאֵל בֶּן אִינִינְיָא וְרַבִּי אֲבָא בַר כְּהֵנָא חָד אָמַר עַד כְּדִי תְרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. וְחֲרָנָא אָמַר כֶּבֶד אֶת יִי מֵהוֹנָךְ וּמְרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאֹתֶיךָ. כְּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאֹתֶיךָ.

ירושלמי פאה א':א"ל

מִלְתִּיָּה דְרַבִּי חִיָּא בַר בָּא פְּלִיגִי דְאָמַר רַבִּי חִיָּא בַר בָּא תִנִּי רַבִּי יוֹדֵן בַּר בְּרִתִּיָּה דְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי דְתִנִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי גְדוֹל הוּא כִּיבוֹד אֲבָ וְאִם שְׁהַעֲדִיפוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹתֵר מְכִיבוֹדוֹ. נֶאמַר אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ וְנֶאמַר כֶּבֶד אֶת יִי מֵהוֹנָךְ. מִמָּה אֶת מְכַבְּדוֹ מְשִׁיחֲנֶנְךָ מְפָרִישׁ לֵקֶט שְׂכַחָה וּפִיָּאָה מְפָרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וּמַעֲשֵׂר עֲנִי וְחֻלְהָ וְעוֹשֶׂה סוּכָה וְלוּלָב וְשׁוֹפָר וְתַפְלִין וְצִיצִית וּמֵאכִיל אֶת הָעֲנִיִּים וְאֶת הָרַעֲבִים וּמְשַׁקֶּה אֶת הַצְּמֵאִים. אִם יֵשׁ לָךְ אֶת חֵיבִב בְּכָל אֵילָו. וְאִם אֵין לָךְ אֵין אֶת חֵיבִב בְּאֶחָת מֵהֶן. אֲבָל כְּשֶׁהוּא בָּא אֲצֶל כִּיבוֹד אֲבָ וְאִם בֵּין שְׁיֵשׁ לָךְ הוֹן בֵּין שְׁאֵין לָךְ הוֹן כֶּבֶד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ וְאֲפִילוּ אֶת מְסַבֵּב עַל הַפְּתָחִים.

ספר אור זרוע חלק א - הלכות צדקה סימן כז

וכתב מורי רבינו אלעזר בן רבינו יואל הלוי מבון צ"ל דמדקרי ל' הלוואה ש"מ שנפרעין מכיס של צדקה כשימצא בו לאחר זמן ואין צריך ליטול רשות מן הנותנים בכיס אבל אדם המלוה על הצדקות ומעשר שרגיל ליתן וליטול כשיבוא לידו ואינו גבאי צדקה דמי להא דתנן פ' כל הגט המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהם וכו' עד מת צריך ליטול רשות מן היורשים ואם הלווה לפני ב"ד א"צ ליטול רשות מן היורשים

ספר אור זרוע חלק א - הלכות צדקה סימן כב

ומכאן אני המחבר למד על אדם שעישר את ממונו או נתן כך ממונו לצדקה שיכול ליתן לקרוביו מאותה צדקה או מאותו מעשר עד מחצה כדאשכחן גבי מעשר עני

ספר חסידים (מרגליות) סימן קמד

הביאו את כל המעשר אל בית האוצר [וגומ'] ובחנוני נא בזאת (מלאכי ג' י') גדול הפרשת מעשר שאמר הקדוש ברוך הוא בחנוני מכל דברים אחרים שאסור לנסותו שנאמר (דברים ו' ט"ז) לא תנסו את ה' אלהיכם אותו המעשר הוא מעשר עני לתת לעניים מעשר מכל אשר ירויח אדם הן בריבית הן להשכיר את עצמו הן מכל דברים אשר בא ליד אדם בריוח אם מצא גניבה או הביאו לו גניבה צריך לעשר ולהפריש כאשר נכתב בפסוק. כי עדיין לא היו לישראל בין אומות העולם ומלויין בריבית. ואוי להם המעכבים מעשרותיהם, כי לבסוף לא ישאר להם בידם כי אם המעשר והיינו דכתיב (במדבר ה' י') ואיש את קדשיו לו יהיו.

ספר היראה - רבנו יונה

שכרו משלם, שנראה כרבית. ריג. והמעשרות אל תרפה ידיך מליטלה כראוי. כיצד, מכל דבר שמשתכר, הן ללמוד, הן לכתוב, הן לעשות מלאכה, או אף אם מצא מציאה, או נתנו לו במתנה, או כל ענין שיבא, הן כסף הן זהב, מן הכל יפריש מעשר. כי דבר זה אין לו ערך, כי

את אשר אסר הבורא בכל דבר לנסותו התיר במעשר. ריד. אל

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סימן עה

ולפזר מעשרותיו [לבניו] הגדולים שאינו חייב לטפל בהם מותר דאפי' לאביו מותר לתת אם [הוא] עני משום כבוד אביו [וכ"ש] לבניו דמותר במקום שאין בעיר תקנה לתת לכיס של צדקה מאיר בר' ברוך זלה"ה.

תשובות מיימוניות נזיקין סימן ה

אשר שאלת ראובן שיש לו חצי מעשר אותו החצי שאין מנהג בעירו לתתו לכיס של צדקה ויש לו רשות לתתו לכל עניים שירצה, אם יכול לתתו לבניו ולבנותיו של שמעון קרובו הסמוכים על שלחנו אף על פי ששמעון אביהן יש לו ואינו נוטל מן הצדקה. נ"ל דכל זמן שהן סמוכין על שלחנו אינו יכול לתתם להן אפילו הם גדולים ...

זכרון יהודה מהדורת חבצלת עמ' קפ

ה

אדוני אבי ז"ל תיקן בעירו באשכנז שכל אחד מהקהל נותן מעשר מכל הבא בידו, וכן תיקן במדינת טולטולה שהוא ובניו¹⁰⁰ יעשו כן. ואחר פטירתו ז"ל הסכמנו אני וכל אחי לקיימה ולהוסיף בה דברים¹⁰¹. ובאלול שנת ק"ו תיקנתי, וחתמו בה בני הגדולים. וכתבתי בה נוסח התקנות בכאן בע"ה וחתמו בה, וגם אולי יראה אדם אחר וידבנו לבו לקבלה עליו.

וזו נוסחה.

אנו הבאים על החתום עמדנו על תקנה אחת מכתובת יד זקננו ה"ר אשר ז"ל, וזה נוסחה.

שמע בני מוסר אביך ואל תמוש תורת אמך. יען כי בארץ אשר יצאנו משם נהגו אבותינו ואבות אבותינו להפריש חלק אחד מעשרה חלקים לגבוה לצדקה לצורך מצוה מכל מה שירויחו במשא ומתן, כמו שאמרו רז"ל¹⁰² על המקרא¹⁰³ ודרשו תעשר את כל תבואת זרעך מכאן למפרישי ימים שמפרישין חלק אחד מעשרה לעמלין בתורה, לכן יצאנו בעקבות אבותינו, וקיבלנו על עצמנו להפריש חלק אחד מעשרה מכל מה שנרויח במשא ובמתן בריבית ובסחורה. ושלושה רבעים מאותו חלק עשירי ניתן לתוך קופה, ותהיה הקופה ביד שני גבאים, ועל פי אותם הגבאים ינתן כל מה שיוזן לכל מי שצריך ממנו. ודבר זה קיבלנו על עצמנו ועל זרענו לשמור ולעשות ולקיים. והגבאים שביורנו הם שני אחים, שהם ר' יעקב ור' יהודה יצ"ו.

ומה שקיבלנו עלינו במ' ימים לחודש מרחשון שנת ע"ה לפרט היצירה.

אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל

שלמה בן ה"ר אשר נר"ו

יעקב בן הרא"ש יצ"ו

יהודה בן ה"ר אשר ז"ל¹⁰⁴ איש חיל¹⁰⁵

אליקים בן ה"ר אשר נר"ו

תשובות מיימוניות קנין סימן כח

בקצרה אשיב למיודעי הרשומים לא מצינו בשום מקום בתלמוד שכופין בני העיר זה את זה לחלק צדקה לעניי עולם אלא לתת לכל אחד ככר בפונדיון מד' סאים סלע ואם לן נותנין לו פרנסת לינה פוריא ובי סדיא כדאיתא פ"ק דב"ב (ט א) וחדא סעודתא מלוינן ליה בהדיה כדמפרש בפרק כל כתבי (ק"ח א) אבל כופין בני העיר זה את זה לקופה ולתמחוי ולכסות לתת לעניי עירם ולקבורה אבל יותר מככר בפונדיון ופרנסת לינה לעני העובר ממקום למקום לא מצינו שכופין בני העיר זה את זה אלא א"כ יתרצו בני העיר מדעתם להסיר מהם תלוזות עוברים ושבים אבל אם יש ביניהם שאינו חפץ אלא חפץ לתת מעשר שלו לקרוביו עניים הרשות בידו ושולם מאיר ב"ר ברוך זלה"ה. אבל אם רוב ציבור רוצים אין היחידים יכולים למאן כדלעיל בס"ו כו ובעמוד.

שולחן ערוך יורה דעה של"א:קמ"ו

אם הפריש המתנות שלא על הסדר, או אם נשרף טבלו, או אם הפריש מעשר בטמאה, אינו מתנדב. {הגה: הרב המחבר הזה השמיט כל דיני מעשר עני, שכתב הטור שיש ללמד מהם הרבה דיני צדקה הנוהגים האדנא, ואפשר שסמך עצמו על מה שנתבאר בדיני צדקה. אך גם בדיני תרומות ומעשרות השמיט כמה דינים שכתב הטור, והכניס אחרים תחתיהם, וכל זה גרם לו שהעתיק דברי הרמב"ם הלכות תרומות ומעשרות ככתבם וכלשונם, ולא שת לבו לדברים אחרים, והרצה לעמד על עקרי הדינים יעין בפנים

ט"ז יורה דעה סימן שלא

(לב) הרבה דיני צדקה. נראה דיש לדמות מעשר שמפרישין מן הריח ממון לדין מעשר עני של תבואה ופירות ומו"ח ז"ל כתב שהמעשר של ממון שלנו אין בו חיוב לא מן התורה ולא מדרבנן ותמהתי שהרי ר"ס רמ"ט מבואר שחיוב גמור הוא כמ"ש כל הפוסקים

פתחי תשובה על שו"ע יורה דעה שלא, קמו

(יב) דיני צדקה עיין בה"ט ומ"ש לענין מעשר כספים אם הוא חיוב גמור עיין בזה בתשו' שער אפרים סי' פ"ד (ובתשובת חות יאיר בסימן רכ"ד) (ובשאלת יעב"ץ ח"א סימן ו') ובספר באר יעקב מ"ש בזה ותימא על הגאונים הנזכרים שנעלם מהם (תשובת מהר"ם רוטנבורג דפוס פראג סימן ע"ד) מבואר שם כדעת הב"ח שאינו מה"ת ולא מדרבנן ואינו אלא מנהגא בעלמא ע"ש ומצאתי (בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סימן פ"ז) שתמה עליהם ג"כ בזה ע"ש באריכות וכן העלה בספר משנת חכמים הלכות יסוה"ת דף י"ז שאין למעשר כספים עיקר לא מה"ת ולא מד"ס אבל אם נהג הוי כמו מנהג של מצוה שאין לבטל כלל אם לא לצורך גדול ע"ש.

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סימן עד

מעות מעשר יראה אחרי שהחזיקו לתתם לעניים אין לשנותם למצוה אחרת דנראה כגוזל עניים דאע"פ שאינו מה"ת = מן התורה = אלא מנהג הא קיי"ל דברים המותרים ואחרי' נוהגים בהם איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם שנאמר לא יחל דברו ולא יחל מדרבנן [כדאי' פ' [ואלו מותרים] (ט"ו ע"א) ול"ד להא דרפ"ק דערכין (ו' ע"ב) ישראל שהתנדב נר ומנורה לבית הכנסת מותר לשנותה למצוה אחרת דשאני התם דאידי ואידי מצוה לגבוה אבל מעות מעשר כספים כבר זכו בהם עניים ע"י מנהג שכך נהגו כל הגולה ואין לשנות מעניים למצוה אחרת שאין לעניים צורך בהן דתנן פ"ב דשקלים (משנה ה') מותר עניים לעניים.

שולחן ערוך יורה דעה רמ"ט:א'

שיעור נתינתה, אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים. ואם אין ידו משגת כל כך, יתן עד חומש נכסיו, מצוה מן המובחר; ואחד מעשרה, מדה בינונית; פחות מכאן, עין רעה. וחומש זה שאמרו, שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה. הגה: ואל יבזז אדם יותר מחומש, שלא יצטרך לבריות. (ב"י בשם הגמרא פ' נערה שנתפתתה) ודוקא כל ימי חייו, אבל בשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה (ג"ז שם פ' מציאת האשה ומייתי לה רי"ף ורא"ש ור"ן ומרדכי). ואין לעשות ממעשר שלו דבר מצוה, כגון נרות לבית הכנסת או שאר דבר מצוה, רק יתנו לעניים. (מהרי"ל הל' ראש השנה).

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף נ עמוד א

א"ר אילעא: באושא התקינן, המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש. תניא נמי הכי: המבזבז - אל יבזבז יותר מחומש, שמא יצטרך לבריות; ומעשה באחד שבקש לבזבז [יותר מחומש] ולא הניח לו חבירו, ומנו? רבי ישבב, ואמרי לה רבי ישבב, ולא הניחו חבירו, ומנו? רבי עקיבא. אמר רב נחמן, ואיתימא רב אחא בר יעקב: מאי קרא? וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא! אמר רב אשי: אעשרנו לבתרא כי קמא,

רמב"ם מתנות עניים ז':ה'

בא עני ושאל די מחסורו, ואין יד הנותן משגת, נותן לו כפי השגת ידו. וכמה, עד חמיש נכסיו מצוה מן המובחר, ואחד מעשרה בנכסיו בינוני, פחות מכאן עין רעה. ולעולם אל ימנע אדם עצמו משלישית השקל בשנה, וכל הנותן פחות מזה לא קיים מצוה. ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר:

רמב"ם ערכים וחרמים ח'י"ג

לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה זה עובר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר "מכל אשר לו" (ויקרא כ"ז:כ"ח), לא כל אשר לו, כמו שביארו חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות, שהרי הוא מאבד כל ממונו, ויצטרך לבריות, ואינן מרחמין עליו. ובזה וכיוצא בו אמרו חכמים חסיד שוטה, שהוא מכלל מבלי עולם: אלא כל המפזר ממונו במצוות, אל יפזר יתר מחומש, ויהיה כמו שציוו נביאים "מכלכל דבריו במשפט" (על פי תהלים קי"ב:ה'), בין בדברי עולם בין בדברי תורה. אפילו בקרבנות שאדם חייב בהן, הרי חסה תורה על הממון ואמרה שיביא כפי מיסת ידו, קל וחומר לדברים שלא נתחייב אלא מחמת נדרו, שלא ידור אלא בראוי לו. ונאמר "איש כמתנת ידו כברכת י"י אלהיך אשר נתן לך"

ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רמט סעיף א

ג ואין לעשות ממעשר שלו כו'. מהרש"ל והדרישה כתבו בשם תשובת מהר"מ דכל מצוה שתבא לידו כגון להיות בעל ברית או להכניס חתן וכלה לחופה וכה"ג וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מצוה יכול לקנות מן המעשר ע"כ ...

דברים יד, כג

ואכלת לפני ה' א-להיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכרת בקרך וצאנך למען תלמד ליראה את ה' א-להיך כל הימים:

העמק דבר דברים יד, כג

ותניא בספרי והובא בתוספות קדושין דכ"ד וב"ב דכ"א לא ניתן מעשר שני אלא בשביל תלמוד ויראה, והפי' כי מעשר שני אינו נאכל אלא בירושלים, ואי אפשר לבעלים לאכול במשך ימי רגלים שבא לירושלים כל עשירית תבואתו, ועל כן או יושב בעצמו בירושלים גם אחרי הרגל, והרי אין לו עסק שמה כי אם תלמוד ויראה, ויהי פירוש כל הימים, אפילו כשתבוא לביתך ולא תמצא שם מדריכים לתורה כמו בירושלים, מכל מקום יהי התועלת מן הלימוד בירושלים, על אחרי ביאתך לביתך, או שמניח לתלמידים בירושלים, ובזה התלמידים מתפרנסים ומתרבים, וזהו תכלית מצות מעשר שני להגדיל תורה. ומכאן איתא במדרש תנחומא כאן, עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר מכאן נהגו פרגמטוטין ומפרשי ימים להפריש אחד מעשרה לעמלי תורה, והיינו מעשר כספים, ולכאורה אינו מובן מהו לעמלי תורה, ולא לשארי צדקות, ולפי דברינו ניחא דאחר שמרומז מעשר כספים אצל מע"ש, ובמעשר שני כתיב מפורש התכלית משום תלמוד הכי נמי מעשר כספים, [והא דאיתא ביו"ד סי' רמ"ט (ס"א) לעשות ממעשר כספים מצות אחרות, כמו נר לבית הכנסת, היינו מדרשה בירושלמי פיאה פ"א כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך, ומפרש בירושלמי מהונך כמו מראשית כל תבואתך, ונתבאר בזה בהע"ש סי' קל"ב אות א' בס"ד, אבל מדרשה דהאי קרא עשר תעשר מוכח רק לעמלי תורה] ...

העמק שאלה קלב:א

ומה שמפרישי מעשר כספים אינו אלא מנהג כמש"כ מהר"ם מרוטנבורג סי' ע"ד ויש בזה מחלוק' בין האחרוני' וע' ת' שבות יעקב ח"ב סי' פ"ה. ונראה שתלוי המנהג בדרשי ואסמכתי דקראי כמו המנהג של מחצית השקל ע' א"ח סי' תרצ"ד. וקבעו המנהג לעשות במעשר כספים לפי האסמכתא שתלו עצמם עלה. דבמדרש תנחומא פ' ראה אסמכו על הא דכתיב במעשר שני עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר רמז למפרשי ימים להפריש א' מעשרה לעמלי תורה. והא שדקדק לעמלי תורה הוא משום שעיקר פרש' זו במע"ש מיירי וכדנתי' בספרי שם אין לי אלא במע"ש שבו דיבר הכתוב כו'. ומע"ש עיקרו משום תלמוד ויראה כמש"כ התוס' קידושין ד' כ"ד א' ד"ה אלא וב"ב ד' כ"א א' ד"ה כי מציון גדול מע"ש שמביא לידי תלמוד ויראה. וכדנתי' בספרי נשא פי' ה' אם מעשר שאינו בא אלא משום תלמוד ויראה כו' דמי שהי' קשה עליו לישב בירושלים עד שיכלו מעשרותיו הי' נותן לעמלי תורה היושבים בירושלים ומשום זה היו נוהגין בימי המדרש דמפרשי ימים

שאינן יכולין לבלות מעשר כספיהם על התורה היו נותנין לעמלי תורה אבל הלומדים הי' מפרישין לעצמם ומבלין לצורך הלימוד כמו מע"ש.

אבל במקומות אחרים סמכו על האי קרא שהובא בירושלמי פ"א כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך ומפר' בירו' מהונך כמראשית כל תבואתך שיכבדו את ה' מהון כמו מתבואה. וע' ביאורי הגר"א יו"ד סי' רמ"ט סק"ב שפי' מעשר כמו מעשר עני ור"ל דכתיב בצדקה לעני כבוד ה' היינו קרא ומכבדו חונן אביון ואע"ג דבירו' מיירי לענין חומש וכפי' קה"ע כתובות פ"ד ולא כמהרא"פ. ופי' שלא יתן יותר מראשית כל תבואה וע"כ הפי' מ"ר ומע"ש בכלל. דבשניהם הוי חומש ולענין כמה רשאי ליתן. מכ"מ לענין חיוב הפי' בא"א היינו שמחוייב ליתן שיעור מעשר עני שיש בו כבוד ה' והא מיהא למש"כ דהחיוב מעשר הוא כמו מע"ה הי' הדעת נותן לבלות המעות על כל דבר ששייך לכבוד ה' כמו צדקה לעניים כדכתיב ומכבדו חונן אביון. או נר לבהכ"נ כדכתי' ע"כ באורים כבדו ה'. ומתרגמינן בפנסי' כמ"ש הרא"ש פ' יוה"כ והטור או"ח סי' תר"י. וה"ה כל מצות דשייך ב' זה אלי ואנוהו עשה לפניו מצות נאות משא"כ לבלות לצורך עצמו ללמוד אין ניכר בזה כבוד ה'. ובימי מהר"מ מרוטנבורג ז"ל נהגו ליתן לעניים וכתב באות' תשובה שאסור לשנות לשום מצוה אחרת משום דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור כו'. וכן כוונת מהרי"ל ה' רה"ש ז"ל. והנותנין מעשר שלהן לעשות נרות לבהכ"נ להדליקם בשעת תפלה שלא כדין עושים כי המעשר שייך לעניים עכ"ל. עיקר כוונתו משום שכבר נהגו ואסור לשנות כמ"ש מהר"מ ז"ל. ובימי הש"ך וט"ז כבר נתפשט המנהג לעשות כל המצות ממעות מעשר כמ"ש ביו"ד סי' רמ"ט מש"ה הסבו כוונת מהרי"ל לפי' אחר ע' באר הגולה שם. דרך כלל הכל תלוי במנהג. ובמקום שאין מנהג. כשמפרישין לעמלי תורה עניים יוצאין ידי כל האסמכתות והוא מנהג המובחר והנה לדרשה דירושלמי כבד את ה' מהונך גו'. ודאי מצטרף כל העסקים להדדי. ר"ל שאם הי' לו היזק מעסק א' והרויח מעסק א' מנכה מזה ע"ז. דכל עוד לא הכניס לאוצרו לא מיקרי הון ותו דמדמה בירו' שם מעשר לדין חומש למי שיש לו עין טובה שמפריש חומש מנכסיו. ואי' שם בתחילה לקרן מכאן ואילך לשכר. והרי זה החומש אין בו דמיון למ"ע ופשיטא דכל העסקים מצטרפין עד שיראה סוף שנה רווח. וה"נ במעשר לכל אדם וכמ"ש בשו"ת ח"י ולא כש"י ח"ב סי' פ"ו:

מרומי שדה תענית ט, א

עשר בשביל שתתעשר. מכאן מקור למעשר כספים. ובתנחומא פ' ראה אי' מכאן נהגו פרגמיטיטין להפריש אחד מעשרה לעמלי תורה. והא דנהגו ביחוד לעמלי תורה, היינו משום דפרשה זו מיירי במע"ש, ותניא בספרי והובא בתוס' קדושין דף כ"ד שלא ניתן מע"ש אלא לעמלי תורה, עי' שם בד"ה אלא, ומשו"ה גם מעשר כספים תכליתן בשביל עמלי תורה. אכן בירושלמי פאה פרק א' הל"א למד רמז למעשר כספים, מדכתיב כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך:

בהאי ענינא דמעשר כספים, האריך הגהמ"ח זצ"ל בתשובה לבנו הגר"ח זצ"ל, ואף די ש בה ממה שנדפס לעיל, וכן האריך בזה בהע"ש סי' קל"ב אות א', בכ"ז מפני ההוספות שבה הדפסנוה כמו שהיא.

בענין אם מותר ליקח כסף מעשר כספים ולקנות ספרים יקרים שאינם נצריכים לכל אדם, רק שאם יזדמן מי שהוא שיבקשם לא ימנע מלתת לו. לדעתי הוא גזל עניים, דכיון דהמעות שייך להם מחויב לקנות דבר השווה לכל נפש ולהרבות הנאתם. הרי למה זה דומה, להא דתנן בפ"ד דשביעית משנה י', מאימתי אין קוצצין את האילן בשביעית כו', ופי' הרמב"ם ז"ל משום גזל עינין שם, [ולא כפירש"י והר"ש שכתבו משום לאכלה ולא להפסד, דס"ל דזה לא נאמר אלא על פירות שהן כבר מבושלין וראוין לאכול, או לענין שלא יאכל אלא בראוין לאכילה, אבל לא שיהיה המצוה שיבא לגמר בישול]. הרי דס"ל דכשמונעין שיהנו בני אדם ממה ששייך להם הוי גזל, אף על גב דשביעית גם הבעה"ב מותר ליהנות מהפירות. וה"נ מה שמונע שיהנו בני אדם ממעות מעשר עני הוי גזל. ובשאלתנו זאת הלא הבע"ב מרבה חלקו והנאתו בהם יותר מאחרים. ועל כיוצא"ז אמרו בשבת דף קי"ט יהא חלקי מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה, ועי' במרדכי פ"א דב"ב סי' תק"ב שפי' משום דמחלקין לקרובים יותר עינין שם, אף על גב דמותר לתת לקרובים:

אולם כל זה אם נימא דמעשר כספים המצוה שיהא כל אדם שוה בו, ואין לבעלים בהם אלא טובת הנאה. אבל כבר פקפקתי בזה כבר ועתה אבאר יותר. הנה עיקר מעשר כספים אינו אלא מנהג, כמבואר בתשו' ר"מ מרוטנבורג ז"ל סי' ע"ד, וסמכו במדרש תנחומא עה"פ עשר תעשר. וא"כ הוא קרוב לענין מעשר שני דעיקר הפרשה מיירי במע"ש. וז"ל הספרי שם אין לי אלא מעשר שני שבו דיבר הכתוב. ומשו"ה נהגו להפריש לעמלי תורה ביחוד, כמו מעשר שני דעיקרו אינו אלא בשביל תלמוד ויראה, כמוש"כ התוס' בקדושין דף כ"ד א'

בשם הספרי. וכשם שבזמן הבית מי שהיה בן תורה ישב בירושלים כל משך אכלו מכסף מעשר שני, ואם היה סוחר ולא יכול להתממה היה נותן לעמלי תורה בירושלים, ועל אופן זה נהגו בימי המדרש במעשר כספים. ולא הלומדים מכלים אותם לצורך עצמן, אלא שיהו לומדים בהרוחה בלי עמל פרנסה כל משך אכלם. **ואולם בימי מהר"ם מרוטנבורג ז"ל בתשובה הנ"ל מבואר, שכבר נהגו שיתנו לצדקה לעניים ממש, וכתב שאסור לשנות לצדקה אחרת משום דבר שמותר ואחרים נהגו בהן איסור. ואולי סמכו יותר על הדרש שבירושלמי פאה פ"א הל"א, כבד את ה' מהונך ומראשית כל תבואתך כמראשית כל תבואתך דהיינו תרומה גדולה, והביאו הגר"א זצ"ל ביו"ד סי' רמ"ט בשם המרדכי, [משום דבירושלמי שלפנינו יש פקפוק, ועי' מהר"א פורקאן], וכיבוד מיקרי בצדקה לעניים כדכתיב במשלי י"ד עשק דל חרף עשהו ומכבדו חנן אביון. וכן בנרות לביהכנ"ס כדכתיב בישעיה כ"ד י"ד על כן באורים כבדו ה' ומתרגמין בפנסיה יקרו ה', והובא בטור או"ח סי' תר"י. ולקנות ספרים יקרים או לעשות שארי מצות הוי בכלל זה אלי ואנוהו. ודרשו אנוהו במצות נאות כידוע. משא"כ ללמוד ולאכול בהם אין ניכר כבוד ה' בזה, שהרי אין ניכר פזרונו לשם ה'. והנה בימי מהר"ם ז"ל הנ"ל נהגו לתת לעניים ממש. ובאותה תשובה אסר לעשות מהם איזה מצוה. וכן עיקר כוונת מהרי"ל ריש הל' רה"ש, וז"ל והנותנין מעשר שלהן לעשות נרות להדליקם בשעת תפלה, שלא כדין עושין כי המעשר שייך לעניים עכ"ל. והכוונה משום שכבר נהגו, וכתשובת מהר"ם ז"ל. מיהו בימי האחרונים ז"ל נהגו לקנות ספרים ולהשאלן, כמוש"כ הדרישה בשם הר"ר מנחם ז"ל, וממילא ה"ה לעשות מצות אחרות שיש בהם כיבוד ה'. וע"כ הסב הבאר הגולה דעת המהרי"ל ז"ל לכונה אחרת משום שכבר הפריש. ומיירי בנרות שבלא זה הוא מחויב ליתן כגון שנדר, ודמי להא שאין מביאין קרבנות חובה ממעשר שני. ולזה רמז גם כן רבינו הגר"א זצ"ל בס' הנ"ל סק"ד:**

ועתה הדין היוצא מזה אם יש מנהג בעיר אסור לשנות, כמוש"כ מהר"ם מרוטנבורג ז"ל. ואם אין הדבר פרוץ להפריש מעשר כמו בימי הגאונים הנ"ל, אזי מי שרוצה להפריש לכתחילה יכול להפריש ע"ד התנחומא הנ"ל או ע"ד הירושלמי הנ"ל, שיהא בהם ניכר שעושה לכבוד ה' ולתורתו, ויכול ליקח ספרים לעצמו ולהחזיק בהם רק שאסור לו למוכרם לצרכיו. ולכן ראוי לרשום שהם ממעות מעשר למען לזכור שלא למכרם, כי משמע מסקנת המג"א סי' קנ"ג ס"ק כ"ג דמותר למכור ספרים לצרכיו. ואם כבר הפריש הרי הפריש. ועי' בש"ך וט"ז רבותינו האחרונים ז"ל. ולפי כל הנ"ל מחויב לקנות ספרים השוים לכל נפש, ולהשאלם לכל מבקש דבר ה'. ואם לא, הוי גזל עניים:

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן קיג

ולפי חשבון מעשר שלו ניכר שהוא מרויח פחות מכדי הוצאתו שמדינא פטור כי פרנסת עצמו קודם לכל אדם כדאיתא ברמ"א /יו"ד/ סימן רנ"א סעיף ג' והוא למעלה יתירא ומדת חסידות ליתן המעשר לצדקה ולדחוק בהוצאת בני ביתו ודאי אין להחמיר בזה. ידידו המברכו בכוח"ט בזכות המעשר, משה פיינשטיין

הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל

קונטרס פסקי הלכה בענייני מעשר כספים * סימן א' – תשובות קצרות **

הקדמה, הרה"ג הדגיש שאין למעשר כספים דינים קבועים בשי"ס או בשולחן ערוך כמו שיש לשבת או לשחיטה, כמה תשובות מבוססות הן על פוסקים שונים וכמה מהן דעתו הפרטית, (אבל גם הרבה תשובות בפוסקים הן למעשה דיעותיהם הפרטיות).

הרה"ג העמיד כמה יסודות :-

א) לפני שאדם מעשר כספים בפעם הראשונה צריך להתנות שכל עניניו יהיו בלי נדר, או יכלול אותם בהתרת נדרים בערב ר"ה, אם אינו עושה את זה נהפכת לפעמים שאלת מנהג בעלמא לשאלת נדרים מדאורייתא.

ב) כפי שמוסבר אחר כך מותר להשתמש בדמי צדקה להרבה מטרות שאינן צדקה טהורה, אבל אדם צריך לדעת שעיקר תפקידו של מעשר הוא לעזור לעניים, לפיכך יכול לתת למטרות אחרות רק לפעמים, אבל אל יקדיש את כל המעשר של שנה שלימה למטרה שאינה צדקה טהורה, גם יתנה בתחילה שמפריש את המעשר על דעת שיהא מותר לעשות בו מצוה או צדקה שאינה טהורה.

מטר בשביל יחיד

העמק דבר במדבר כט, יב

וחגתם חג לה' שבעת ימים. לפי קבלת חז"ל אינו אלא להשלמה, וכמו בחג המצות, אבל מכל מקום אין המקרא יוצא מידי פשוטו שמנהג ישראל היה להביא חגיגה בכל יום, וביחוד היו רגילים להביא תודה כמו שאמר עמוס ד' וקטר מחמץ תודה וגו' כי כן אהבתם בני ישראל וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם וגו', הרי שהיו אוהבים להביא לפני ה' בחג תודות כדי שיהיה בזה לחמי תודה ולהשפיע על ידי זה ברכה על גשמי השנה, ויותר מזה נתבאר בסדר אמור, וכמו בחג השבועות לעצור טללים רעים ורוחות רעות היה המצוה להביא שלמי צבור ולחמי חמץ, כך בסכות לכל יחיד, אלא בסכות בא בשביל גשם, וזה היה בא לכל יחיד לפי מעשיו כדאיתא בתענית דף ט' מטר בשביל יחיד, מה שאין כן טל ורוח כל הארץ שוה, על כן בא בקרבן צבור:

שלשה פרנסים

נצי"ב שמות ל"ח:ח'

ונראה ע"פ מאמרם בברכות (ז,א) 'הני נשי במאי קא זכיין... ובאתנוי גברייהו בי מדרשא'. ובפרשת בלק (כד,ו) על הפסוק "כנחלים נטיו" נתבאר יותר זכות הנשים להביא התלמידים ללימודן ע"י שהן מספיקות אותם. ועל כן בזכות מרים ירד הבאר, שהוא מקוה טהרה המביא לידי קדושה, כמו נשים שמביאות את אחרים לידי קדושת תורה ועבודה, ומשום זה אמרו במו"ק (כח,א) 'למה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה, לומר, מה פרה מכפרת כך מיתת מרים מכפרת', ופרה אין בה קדושה אלא טהרה שמביאה לידי קדושה, כך מרים הצדקת היתה צדקתה להביא אחרים לתלמוד תורה, ולימדה את אחרות לידי כך. ועיין ספר ויקרא (ז,יט) מה שכתבתי שם, על כן בחרו את הכיור וכנו שמביאין לידי קדושת עבודה.

נצי"ב שמות ט"ז:ל"ב

ויאמר משה – לכל ישראל, להודיעם מזה מוסר ותוכחה לשקידת התורה, שהרי לא ניתן המן אלא בשביל זה, כדתניא במכילתא 'לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן' ומשום הכי בשביל משה ירד המן, שמשה נתן

נפשו שיהיו ישראל שוקדים בתורה, כאשר יבואר בספר דברים. והוכיח לישראל מזה שצוה ה' להניח למשמרת מלא העומר להראות לדורות כי הקב"ה מסייע למי שנותן נפשו לשקידת התורה, ואע"ג שאינו באופן נעלה כזה, מ"מ השגחתו הפרטית ישנה בכל דור שלא יהיו מפריעים לשקידה, ומסירים ממנו עול דרך ארץ הוא עסק הפרנסה.